

KİTAP TANITIMI

Tarihte Hem Hekim, Hem de Hastabakıcının Rollerini Birarada İrdeleyen, Yedinci Baskıya Ulaşmış Bir Kitap: Alman Tıp Tarihçileri Eduard Seidler ve Karl-Heinz Leven'in Kalemlerinden "Tıbbın ve Hasta Bakımının Tarihi"

A BOOK WITH 7 EDITIONS, DESCRIBING THE ROLES OF DOCTORS AND NURSES TOGETHER IN HISTORY: "HISTORY OF MEDICINE AND PATIENT CARE" FROM GERMAN MEDICAL HISTORIANS EDUARD SEIDLER AND KARL-HEINZ LEVEN

Arın NAMAL*

* İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi AD, İSTANBUL

Özet

Eser ilk kez 1966'da "Geschichte der Pflege des kranken Menschen (Hasta İnsanın Bakımının Tarihi)" adı ile basıldı. Çeşitli ilavelerle baskıları yinelenen, 1993'de gerçekleşen 6. baskısından itibaren bugünkü adıyla okura ulaştı. 2003'de 7. baskısı yapılan kitabın yazarları Alman tıp tarihçileri Prof.Dr.med. Eduard Seidler ve Prof.Dr.med. Karl-Heinz Leven. Prof.Seidler, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı ve Freiburg Albert-Ludwig Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nün uzun yıllar direktörlüğünü yürütmüş bir isimdir. Yine bir tıp doktoru olan Prof.Leven, halen aynı Enstitü'de tıp tarihçisi olarak görev yapmaktadır. Tıp tarihini, hasta bakım tarihi ile kıyaslayarak ele alan eserin yazarları, tıp ve hasta bakımı tarihine ayrı pencerelerden bakmanın yanlış olduğunu vurguluyorlar. İnce düşünülmüş bir sistematikte yazılmış eser, geniş bakış açısı ile, okurun tıbbın tarihsel gelişimini en doğru şekilde algılamasını kolaylaştırıyor.

Anahtar Kelimeler: Tıp tarihi, Hasta bakımı,
Alman tıp tarihçileri

T Klin Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi 2003, 11:273-275

Summary

The book was published first in 1966 under the name "Geschichte der Pflege des kranken Menschen (History of Caring III People)". New editions were published with several additions and the book reached its final name from the 6th edition in 1993, reaching the 7th edition in 2003. Its authors are the German medical history writers Prof.Dr.med. Eduard Seidler and Prof.Dr.med. Karl-Heinz Leven. Being a child health and diseases specialist, Prof.Seidler has served as a director at the Freiburg Albert-Ludwig University for many years. Prof.Leven, another MD, is still working as medical historian in the same Institute. As the authors think that history of medicine should not be evaluated separately from the history of patient care, the book compares the two histories. Reflecting a sophisticated systematic, the book enables the reader to understand the historical evaluation of medicine in the most accurate way, thanks to the broad vision it offers.

Key Words: History of medicine, Patient care,
German medical history writers

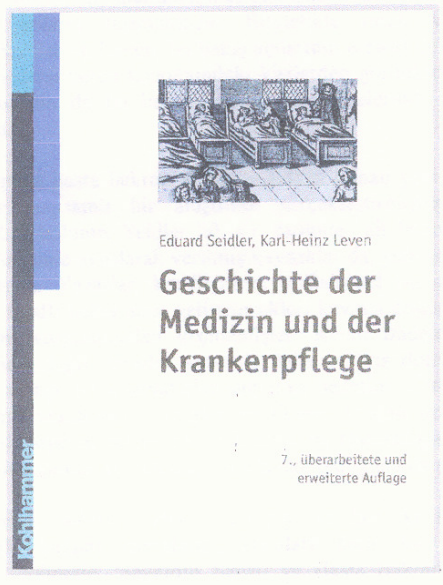
T Klin J Med Ethics, Law and History 2003, 11:273-275

Eduard Seidler, Karl-Heinz Leven: Geschichte der Medizin und der Krankenpflege. W.Kohlhammer Verlag, 7. gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskı. Stuttgart 2003, 333 S.

Tıp eğitimi, tıpta uzmanlık eğitimi ve meslek sonrası eğitim alanında tıbbın tarihini öğrenenler ve öğrenenler için yazıldığı belirtilen kitabın girişinde, tıpta hastanın iyileştirilmesi hedefinin, hekimin yardımı

ötesinde çeşitli faktörlere bağlılığı, Hippokratik Külliyyat'ta yer alıp, "Yaşam kısa, sanat uzundur..." cümlesi ile başlayan, "Gerekeni yapmak zorunda olan sadece hekim değildir, aksine hasta, hastaya yardım eden kişi ve dış koşullar da buna katkı sağlamalıdır!" diyerek biten ünlü paragrafta yer verilerek, vurgulanmış.

Yazarlar kitabın bu baskısının da, ilk baskısındaki bakış açısını aynen taşıdığını belirtiyorlar: "Hasta

yatağı, hasta için çalışanların etkilendiği bir obje değildir, onların eyleminin odağıdır. Tıpta ve hasta bakımında kendi davranışından sorumlu olma bilinci yerleşeli beri, -ki bu sorumluluk çeşitli şekillerde daima vardı-, hekim ve hastaya bakan arasında, aşılmaya çalışılsa da var olan bir gerilim alanı oluşmuştur. Hemşireler, hekimlerin mesleki egoizm içindeki, iletişime açık olmayan tutumlarından yakınırken, hekimler de onların memnuniyetsizliklerinin nedenini, görev yerlerinin sık sık değişmesi, birlikte çalışmada iyi konsantre olamayışları, klasik hekim-hasta ilişkisinin kenarında yer alışı ile açıklamaya çalışmaktadırlar... Yakınmaların içsel, çevresel uzun gelişmelere dayalı olduğu açıktır.”

Seidler ve Leven, çok az meslekte, çalışanın, meslek tarihinin belirleyiciliğini bu denli çok duyumsadığını ifade ediyorlar. Onlara göre, tarihe bakışta çıkış noktası, insanın daima ihtiyaç, acı, ağrı ve kriz yaşadığının, yardım arama ve yardım etmenin daima bu sürecin sabit bileşenleri olduğunun unutulmaması olmalı. Bu gerçekten hareketle iki yazar, tıp ve hasta bakımı tarihine ayrı pencerelerden bakmanın yanlışlığını vurguluyorlar: Mesleki cemiyetçilik güden bakış ile, geleneksel cinsiyet ayrımcılığı ile, profesyonelliğin özerkliği adına ya da üstün değerde olmaya önem veren bir ideolojiyle davranılmamalı. Oysa, tıbbın gelişimini konu alan bir çok tıp tarihi analizi, merkeze hekimlik mesleğini oturtmakta, hasta bakımının klinik ve sosyal gerçeğini atlamakta. Hasta bakımı tarihine eğilen kimi araştırmalar da, bu mesleği kadın mesleği sınırı

içerisinde algılamakta, kadının hak ettiği yeri alamamasının örneği olarak görmekte. Yazarlar bu bakış açılarının ideolojik, meslek politikalarına dayalı, daha da kötüsü tarafların birbirleri hakkında bilgisizliğine dayalı olduğu yorumunu ortaya koyuyorlar ve bir öneride bulunuyorlar: “Ne olduğumuz hakkında kavga edeceğimize, karşılıklı saygı ve kabul içerisinde birlikte neler yapmış ve yapmakta olduğumuzu tartışalım. Tıp ve hasta bakımı tarihini birlikte neler yapmış ve yapmakta olduğumuzu tartışalım. Tıp ve hasta bakımı tarihini birlikte irdelemek, tarihe bakışta harmanlayan, sorunları birbirine karıştıran bir tutum takınma anlamına gelmemektedir elbette. Aksine, ortak ödevin içeriğine odaklanma anlamı taşımaktadır. Böylelikle ortak ve ayrılan yanlar da belirginleşmektedir.” Seidler ve Leven, bu bakış açılarının eleştirisi de aldığını, fakat tıp tarihi dersi alan ve tıp tarihi dersi veren konumundaki kişilerden gördükleri onayın ağır bastığını, kendi uzun deneyimlerinin de bu bakış açısını geliştirmelerinde en önemli dayanakları olduğunu vurguluyorlar.

Eserin 7. baskısı, tıp ve hasta bakımı alanında ortaya konan yeni bulguları da içermekte. Bunun için yazarlar, kapsamlı bir araştırma gerçekleştirmişler. Leven, Grek-Yunan antikitesinin ele alındığı bölüme, Seidler 20. yy. tarihine ait bölüme önemli eklemelerde bulunmuş. Bölümler özelinde ayrılarak verilmiş kaynaklar da, yeni yayınlar değerlendirmeye alınarak güncelleştirilmiş. Yazarlar, kendilerinin profesyonel tıp doktoru ve tıp tarihçisi kimliği taşımalarının, taraflı bakış açısı geliştirecekleri kaygısı doğurabileceğini, ama bunun gerçekte örtüşmediğini vurgulamadan geçmemişler. Kendi ifadeleri ile: “Amaç, sadece bugünün iyi kavranması değil, taraflar arasında daha anlayış dolu bir yaklaşımı egemen kılmak. Hasta bakımı ve tıp, ortak amaç olan sağaltma hedefinin ayrılmaz bileşenleridir, biri olmadan diğeri ödevini yürütemez.” Seidler ve Leven, kitabın herhangi bir şekilde elde edilebilecek bilgileri derleyerek ortaya koymak iddiasını taşımadığını, hedeflerinin, tarihten yola çıkarak günümüzü anlamak ve geleceği tasarlamak olduğunu da ısrarla vurguluyorlar.

Kitabın değerli içeriği, birbirini izleyen süreçler ve her iki hizmet kesimi (hekim-hastabakıcı) arasındaki bağları kavratarak, konulara derin bir yaklaşım kazandıracak sistematiğe sahip. İlk bölümde “Sağaltım Sanatı ve Hasta Bakımının Başlangıcı” başlığı altında ampirik tedavi yöntemleri ve büyüsel-dini tasarımlar ele alınıyor. Bunu izleyen “Erken Yüksek Kültürler” başlıklı ikinci bölümde Mezopotamya, Mısır, Hindistan

ve Çin’de tıp ve hasta bakımı üzerinde durulmakta. Üçüncü bölüm olan “Antik Çağda Yunan-Roma Uygarlıkları” bölümüne, Yunan tıbbının yeniden güncellik kazanmasının nedenleri üzerinde durularak giriliyor. Ardından Yunan Uygarlığı’nın erken döneminde sağaltım sanatı, doğa felsefesi ile ilişkisi, Asklepios Miti ve Asklepios Kültü anlatılıyor. Hippokratik tıbbın karakteristiği, teorik temelleri üzerinde durulduktan sonra, hastalık tasarımları, prognoz, tedavi ve bakıma yaklaşım, etik anlayış değerlendiriliyor. Bu konuyu, İskenderiye Tıbbı, Roma’da Yunan Tıbbı, hasta bakımı anlayışı üzerinde anlatılanlar izliyor. Bergamalı Galen, ayrıca ele alınıyor. Bu bölüm, Hippokrat Yemini tarihsel bakışla değerlendirilerek son buluyor.

Dördüncü bölüm “Erken Hristiyanlık Dönemi ve Bizans’da Tıp ve Hasta Bakımı” konusuna ayrılmış. Orta çağı konu alan kitabın beşinci bölümünde manastırlarda uygulanan tıp, manastır-hastane ilişkisi ele alındıktan sonra, İslam’ın tarih sahnesine çıkışı ve tıbbı bakışı, hastanelerinde uyguladığı tıp üzerinde duruluyor. Buradan, ortaçağda Batıda uygulanan tıp ve hasta bakımı irdelenmesine geçiliyor, üniversitelerin ortaya çıkışları açıklanıyor. Bölüm, “Geç Orta Çağ Tıbbı”na bakış ile sona eriyor.

Altıncı bölümde, “Hümanizm ve Aydınlanma” başlığı altında 16. ve 17. yy. tıbbı ve fen bilimleri, bu süreçte hasta bakımı ve hastaneler, özellikle de akıl hastalarına yönelik tutum tanıtılıyor. 18. yy.’da hastanelerin kurumlaşması üzerinde durulurken çocuğa ve ruh hastasına yaklaşım, ayrıca değerlendiriliyor.

Yedinci bölüm, modern tıbbın temellerinin atıldığı 19. yy.’ı konu alarak, Avrupa’daki büyük ekolleri, Paris, Viyana ve Almanya ekollerini tanıtıyor. Tıbbın, fen bilimsel karakter kazanışı, çeşitli dalların gelişimi açıklanıyor. Sosyal değişimlerin tıbbı yansımaları konusu, ayrı bir başlık altında geniş bir şekilde irdeleniyor. Çocuk ve ruh hastasına yaklaşımın bu süreçte geçirdiği değişiklikler, çocuk sağaltım bilimi, psikiyatri ve psikoterapi alanlarında gerçekleştirilenlerle tekrar tartışılıyor. Bu bölümde genişçe işlenen ilginç bir konu da “Savaşta Hasta Bakımı”. Almanya’da ve İngiltere’de bu süreçte yaşanan savaşlarda hastaların bakımı konusu, Kızıl Haç’ın kuruluşu da anlatılarak ele alınıyor. Bölüm, yine oldukça ilginç iki alt başlık, “Kadın Hareketi ve Serbest Meslek Olarak Hasta Bakımı” ve “Tıpta Kadınlar” başlıklarıyla sona eriyor.

Sekizinci bölüm, eserin vücut bulduğu ülke Almanya’ya odaklanılarak 20. yy.’ı konu almış. İlk

adımında, yüzyılın başından 1933 yılına dek olan süreçte Almanya’da uygulanmakta olan tıp, Birinci Dünya Savaşı ve Weimar Cumhuriyeti’nde tıp ve hasta bakımı üzerinde durularak ele alınmış, ardından 1933-1945 periyodunda hekimler, hemşireler eliyle yaşatılan acılar, apaçık tanımlanmıştır. Seidler ve Leven’in kendi uluslarının yakın tarihinde tüm insanlığın ders çıkarması gerekecek özellikte yaşanmış bir periyodu eserlerinde geniş bir şekilde değerlendirmeye almaları, tarihe örnek alınması gereken objektiflikteki bakışlarının kuşkusuz çok açık bir kanıtı 20. yy.’ın ikinci yarısında tıpta ilerlemeler ve dayanılan sınırlar, hasta bakımında idealler ve gerçekler başlıkları altında günümüz tıbbının sorunları tanımlandıktan sonra tıpta ve hasta bakımında etik üzerine bir değerlendirme yazısı ile bitiyor son bölüm.

75 adet özenle seçilmiş fotoğraf, belge vb. görsel malzemeyi kapsayan kitabın sonunda, çeşitli inanışlara ait kutsal kitaplardan, insanlığın kültür birikiminde parlak adı olan eserlerden alınmış, tıp uygulamalarında benimsenen yaklaşımlara ışık tutan, metin içerisinde atıf yapılmış paragraflar yer almakta.

Geçmişten günümüze yansımaların altının titizlikle çizildiği, böylelikle günümüzden yarına yansıtacaklar hakkında düşünebilmemizi sağlayıcı işlev gören anlatımı, tıbbın tarihine geniş açılı bakışı ile “Tıbbın ve Hasta Bakımının Tarihi” adlı eser, Alman dilinde uzun bir süreçte özellikli bir yeri olmuş, çok değerli bir temel yapıt niteliği taşıyor. 1966’dan bugüne, gözden geçirilmiş, genişletilmiş yeni baskılarıyla okur karşısına çıkması ise, gerçek bir değer üretebilen bilimadamlarının, ürettikleri kıymetin, güncelliğinden hiçbir şey yitirmeden varlığını sürdürmesi için, çok değerli emeklerini esirgemeyerek, eserleri üzerine yeniden eğilip, onu ortaya konmuş yeni bilgilerle bezeyip, değerine değer katmalarının çok anlamlı bir örneği. Eserin bütün bu özelliklerini gözönüne alarak, Almanca bilenler için okunmasını salık vermenin ötesinde gerçek bir kazanım olacağı düşüncesiyle, Türkçe’ye çevrilmesini içtenlikle diliyorum.

Geliş Tarihi: 25.12.2003

Yazışma Adresi: Dr.Arın NAMAL

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi
Deontoloji ve Tıp Tarihi AD,
Horhor Cad. No:13
34260 Fatih, İSTANBUL
arinnamal2002@yahoo.com